

(*Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XVI [1993], s. 96-107) başlıklı makaleleri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “dşr” md.; *Li-sânü'l-‘Arab*, “skır” md.; Taberî, *Câmi‘u'l-beyân*, XXIX, 99; Mâtürîdî, *Te‘vilâtü'l-Kur‘ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 842; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Beyrut 1410/1990, s. 375-376; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV, 188; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXX, 190; Kurtubî, *el-Câmi‘*, XIX, 59-60; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, IV, 349; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî ‘an şedidî'z-za‘f ve'l-mevzû‘ ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 725.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MÜDEBBEC

(المدبج)

Yaşları

veya aynı hocalardan hadis almaları dolayısıyla akran olan râvilerin birbirinden hadis rivayet etmesi anlamında bir terim.

Arapça'ya Farsça'dan geçen **dîbâc** kelimesinden türetilen **müdebbec** sözlükte “ipekle süslenmiş şey” anlamına gelir. Kelime çirkin yüzlü adam, bir tür çirkin su kuşu için de kullanılmaktadır. Hadis terimi olarak akran sayılan kişilerden sadece birinin diğerinden rivayette bulunmasına “rivâyetü'l-akrân”, karşılıklı olarak rivayette bulunmalarına müdebbec denmekte, bu olaya da **tedbîc** adı verilmektedir. Hâkim en-Nisâbü'rî ile İbnü's-Salâh eş-Şehre-zûrî müdebbec için akran olmayı şart koşarken Dârekutnî ve Zeynüddin el-İrâkî gibi muhaddisler, iki râvinin birbirinden rivayette bulunmasına da aynı ismin verilebileceğini söylemişlerdir. Bu durumdaki râvilerden birinin yaşça küçük, diğerinin büyük olması halinde buna da “rivâyetü'l-ekâbir anî'l-asâgîr” denir. Müdebbec olumlu anlam verip iki akranın birbirinden rivayetini âfî isnad kabul edenler yanında olumsuz anlam yükleyerek nâzil isnad sayanlar da vardır. Süyûtî buna olumlu bakan âlimlerden biridir (*Tedribü'r-râvî*, II, 248). Zeynüddin el-İrâkî, bu terimin ilk defa Dârekutnî tarafından **dîbâcetan** (yüzün iki tarafı, yanaklar) kelimesine benzetilerek türetildiğini söylemekte, böylece iki akranın yüzün iki yanağına benzetildiği anlaşılmaktadır. İbn Hacer de bu yorumu benimsemektedir (*Nüzhetü'n-nazar*, s. 58).

Müdebbecin örnekleri sahâbeden Hz. Âişe ile Ebû Hüreyre'nin, tâbiinden Zührî ile Ömer b. Abdülazîz'in, tebeu't-tâbiinden

İmam Mâlik ile Evzâî'nin ve sonraki tabakadan Ahmed b. Hanbel ile Ali b. Medîni'nin birbirinden yaptıkları rivayetlerde görülmektedir. Hâkim en-Nisâbü'rî karşılıklı olarak birbirinden rivayette bulunanlara sahâbeden başlayarak altıncı tabakaya kadar örnekler vermekte, ardından karşılıklı olmaksızın biri diğerinden rivayette bulunan rivâyetü'l-akrân türünün örneklerini zikretmektedir (*Ma‘rifetü ‘ulûmi'l-ḥadîs*, s. 215-220). Bir hadisin isnadında ikiden fazla, hatta bazan altı akranın bir araya geldiği rivayetler tesbit edilmiştir. Haṭîb el-Bağdâdî, altı tâbiinin bir isnadda bir araya geldiği bir hadisin çeşitli rivayetlerini derleyip onların sıhhat durumunu müstakil bir risâlede incelemiştir (Mahmûd et-Tahhân, s. 200). Üç veya dört râvinin bir araya geldiğini gösteren örnekler daha fazladır (Şemseddin es-Sehâvî, IV, 170-171). Akran rivayetlerinin bilinmesi sayesinde senede yanlışlıkla râvi ilâve edilmesi veya atıf harfi olan “vav” yerine “an” edatının yazılması gibi hatalar tesbit edilebilmektedir.

Müdebbec rivayetleri derleyen eserler kaleme alınmıştır. Dârekutnî *el-Müdebbec* adlı kitabında, karşılıklı olarak birbirinden rivayet eden ve tek taraflı olarak biri diğerinden hadis öğrenen akraların rivayetlerini bir araya getirmiştir. İbn Hacer el-Askalânî bu konuda iki kitap yazmıştır. *el-Ta‘ric ‘ale't-tedbic* de Dârekutnî'nin adı geçen eseriyile Ebû'ş-Şeyh ve İbnü'l-Ahrem'in akran rivayetlerine dair kitaplarını özetlemiştir, ayrıca *el-Efnân fî rivâyeti'l-akrânî* (*el-Muḥarrec mine'l-müdebbec*) kaleme almıştır (a.g.e., IV, 169).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, “dbc” md.; *Kâmus Tercümesi*, I, 741; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Ma‘rifetü ‘ulûmi'l-ḥadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 → Medine - Beyrut 1398/1977, s. 215-220; İbnü's-Salâh, *Muḥaddime*, Beyrut 1398/1978, s. 154-155; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuḥbeti'l-fiker* (nşr. Nûreddin İtr), Dimaşk 1413/1992, s. 58, 115-117; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, IV, 168-171; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1385/1966, II, 246-248; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ‘işü'l-ḥaşiş*, Beyrut 1370/1951, s. 197; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1980, s. 246-249; Mahmûd et-Tahhân, *el-Ḥâfiż el-Ḥaṭîb el-Bağdâdî ve eşeruhü fî ‘ulûmi'l-ḥadîs*, Beyrut 1401/1981, s. 200-202.

SALAHATTİN POLAT

MÜDEBBER

(bk. TEDBİR).

MÜDECCENLER

(المدجنون)

İspanyollar tarafından geri alınan Endülüs şehirlerinde bir süre daha yaşayan müslümanlar.

Sözlükte “bir mekâna yerleşip kalmak, alışmak, uyum sağlamak” anlamına gelen **deccn** kökünden türeyen **müdeccen** kelimesi “bulunduğu mekâna yerleşip kalmış, oraya uyum sağlamış” mânasında olup XV. yüzyıldan itibaren İspanyollar'ın geri aldığı Endülüs şehirlerinde antlaşmalar çerçevesinde hıristiyan hâkimiyeti altında yaşamaya devam eden müslümanlar için kullanılmış bir tabirdir. Bazı Arapça kaynaklarla Osmanlı arşiv belgelerinde **müdeccel** şeklinde görülür, kelime **mudejar** biçiminde İspanyolca'ya da girmiştir.

İlk müdeccenler, 1085'te Kastilya Kralığı'nın istilâ ettiği Tuleytula'da (Toledo) ortaya çıkmış ve 1086'dan itibaren antlaşma şartlarının ihlâl edilmesiyle bir süre sonra yok olmuştur. Bu tarihten önce Galicia, Asturias, Leon ve Eski Kastilya'da bazı küçük müslüman topluluklarına rastlarsa da bunların sayısı son derece azdır ve statüleri pek belli değildir. İşbiliye (Sevilla), Kurtuba (Cordoba), Ceyyân (Jaen), Mirtüle (Mertola), Faro ve Ayamonte'nin kasaba ve köylerinde kalabalık bir müdeccen nüfusun mevcut olduğu ve istilânın üzerinden belli bir süre geçtikten sonra bunların bir kısmının şehir merkezlerine döndüğü bilinmektedir. 1264 yılındaki Endülüs (Andalucia) ve Mürsiye (Murcia) bölgeleri isyanlarını bastıran Kastilya Kralı X. Alfonso isyancı müdeccenlerin bir kısmını sürgüne gönderdi ve yerlerine yeni hıristiyan toplulukları iskân etti; ardından geri kalanlar için tekrar ayaklanmalarını önlemek amacıyla şehir dışında özel mahalleler kurdu. O dönemde Portekiz sınırları içinde de az sayıda müdeccen cemaati mevcuttu.

1099-1170 yılları arasında Veşka (Huesca), Tarasüne (Tarazona), Sarakusta (Zaragoza), Tutile (Tudela), Kal'atüeyyüb (Calatayud), Derüka (Daroca), Alcaniz ve Teruel'i ele geçiren Aragon Krallığı, Kastilya'ya nisbetle daha fazla müdeccen nüfusa sahip bulunmaktaydı, bunlar da genelde şehir merkezlerinin dışına çıkarılmıştı. XIII. yüzyılda sayıları 100.000'i bulan müdeccenler 1365'te Aragon'un 230.000 dolayındaki toplam nüfusunun yaklaşık % 30'unu oluşturuyordu. Katalonya sınırları içinde özellikle Lâride (Lérida) ve Turtüşe (Tortosa) civarın-